

1 FEBRUARI 1927.

AFLEVERING 10.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en Dr. JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE:

J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE:

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE:

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

PRIJS PER HALFJAAR f 3.25.

ONZE ZANDVERSTUIVINGEN.

HET Staatsboschbeheer heeft ons verblijd met de uitgave van het prachtwerk: „De Zandverstuivingen bij Kootwijk in Woord en Beeld”. In menig opzicht is dit werk een verrassing en niet het minst door de prachtig uitgevoerde onovertreffelijke platen. Door de vriendelijkheid der uitgevers zijn wij in de gelegenheid, er een drietal van te reproduceeren. In het boek zelf zijn ze echter nog tweemaal zoo groot en in plaatdruk uitgevoerd op uitmuntend papier. In het geheel zijn er veertig van die platen, los in prachtband. Bovendien behoort er nog een kwarto boekwerk bij met beschrijvenden tekst van Dr. P. Tesch, E. Hesselink en Prof. Valckenier Suringar. Dat dit alles voor den prijs van twintig gulden kan worden gegeven, lijkt in dezen tijd waarlijk onbegrijpelijk.

Eigenlijk is het boek bedoeld als een soort van „In memoriam” voor het Kootwijker zand. Het Staatsboschbeheer is al sedert tientallen van jaren bezig, om de stuifzanden daar vast te leggen. De beide eerste platen mogen dan ook ook heeten „Voorheen” en „Thans”. Ge ziet, hoe een bestaande dennengroep is behouden en hoe daaromheen de zandvlakte is bewerkt en beplant, voornamelijk met naaidhout.

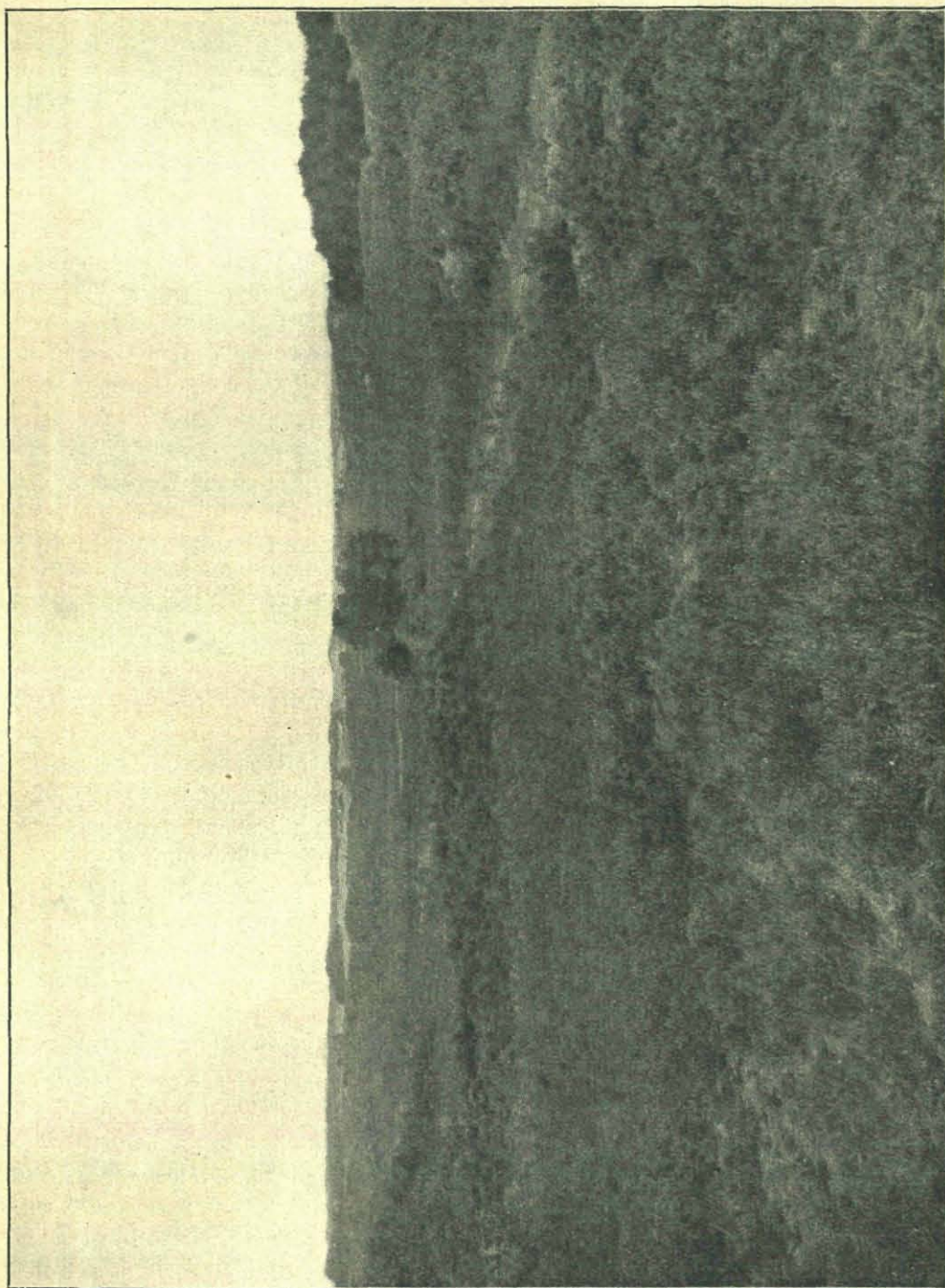
Wanneer ge nu die 2 platen bekijkt en u daarbij de werkelijke landschappen voorstelt, dan zal het u misschien net gaan als mijzelf, en een beroepsbebosscher en een groot grondbezitter van mijn kennis en wel, dat ge „voorheen” mooier en belangwekkender vindt dan „thans”. Natuurlijk zullen er ook wel lezers zijn, die het knusse boschdek met zijn belofte voor de toekomst liever hebben dan het felle drama van opbouw en vernieling in dat stuifzand. Natuurlijk, de smaken verschillen en de schoonheid van sommige landschappen dringt pas tot ons door, wanneer wij ze hebben leeren begrijpen. Dat is ook min of meer het geval met de stuifzanden. Min of meer, want ik heb toch menigeen gezien, die zonder schoolsche kennis of technische ervaring dadelijk diep onder den indruk kwam van een actieve zandverstuiving.

Onze eerste plaat geeft een waarlijk actieve verstuiving te zien. Op den voorgrond ligt het zand in de fraaie ribbeltjes en richeltjes, die volgens vaste wetten zoo in al hun sierlijkheid moeten ontstaan bij een bepaalde windsterkte en een bepaalde grootte en gewicht van de zandkorrels. Maar de wind kan zijn arbeid niet ongestoord verrichten. De pollen van helm, zwenkgras en buntgras, de rijen van zandzegge, breken zijn geweld, brengen het zand tot rust, zoodat het opstuift tot kleine, vaak puntige heuveltjes, die bij elkander gehouden worden, door dezelfde planten, die ze deden ontstaan en die bewonderenswaardige inrichtingen hebben, om snel omhoog te groeien, behoed tegen overstuiving. Op andere plaatsen en onder eenigszins gewijzigde omstandigheden verrichten kruipwilg, kraaiheide en struikheide dezelfde taak. Waar de wind de geulen dieper uitblaast, daar worden die planten aangetast in hun wortelstelsel en ontstaan kleine zuiltjes, ieder met een afzonderlijke plantengroep als verdediger, die eindelijk meestal moeten bezwijken. Het dennengroepje op het midden van de plaat verkeert ook in benarde omstandigheden, maar 't is nog net op het nippertje gered door de bebossching. Let er even op, hoe fraai de bebosschers deze oude boomgroep hebben weten op te nemen in hun wegenselsel. Daar zijn geen kwajongens aan het werk geweest.

Onze derde plaat is eigenlijk veel tragischer dan de eerste. We hebben hier een bosch van grove dennen, ongeveer een jaar of veertig oud en nog al flink opgeschoten. Daar komt nu de zandgolf binnen rollen. Ge moet u voorstellen, hoe de wind komt aansuizen van links uit de vlakte, dan tegen een waarschijnlijk concave helling op en hoe hij dan bij vlagen pakketten van zand werpt in de dennekronen. Dat zand stort neer en zoo ontstaat een wal, die, zoolang het zand aan de loefzijde niet beteugeld is, onweerstaanbaar verder dringt naar mate de boomen aan den buitenrand afsterven. Dergelijke stuifwallen kunt ge nog op menige plaats in de Veluwsche bosschen vinden, ook waar van zandverstuiving sedert lange jaren geen sprake meer is. Uit het avontuur van dit bosch blijkt de noodzakelijkheid van het vastleggen van sommige zandverstuivingen. Ge moet u echter het geval niet al te somber voorstellen, want die wal op onze plaat is heusch niet gevormd in veertien dagen. Daar zijn meestal jaren en jaren mee

Plaat I. Overzicht van het Kootwijker-Zand voor de bebossing.

Plaat II. Het Kootwijker Zand, beboscht.

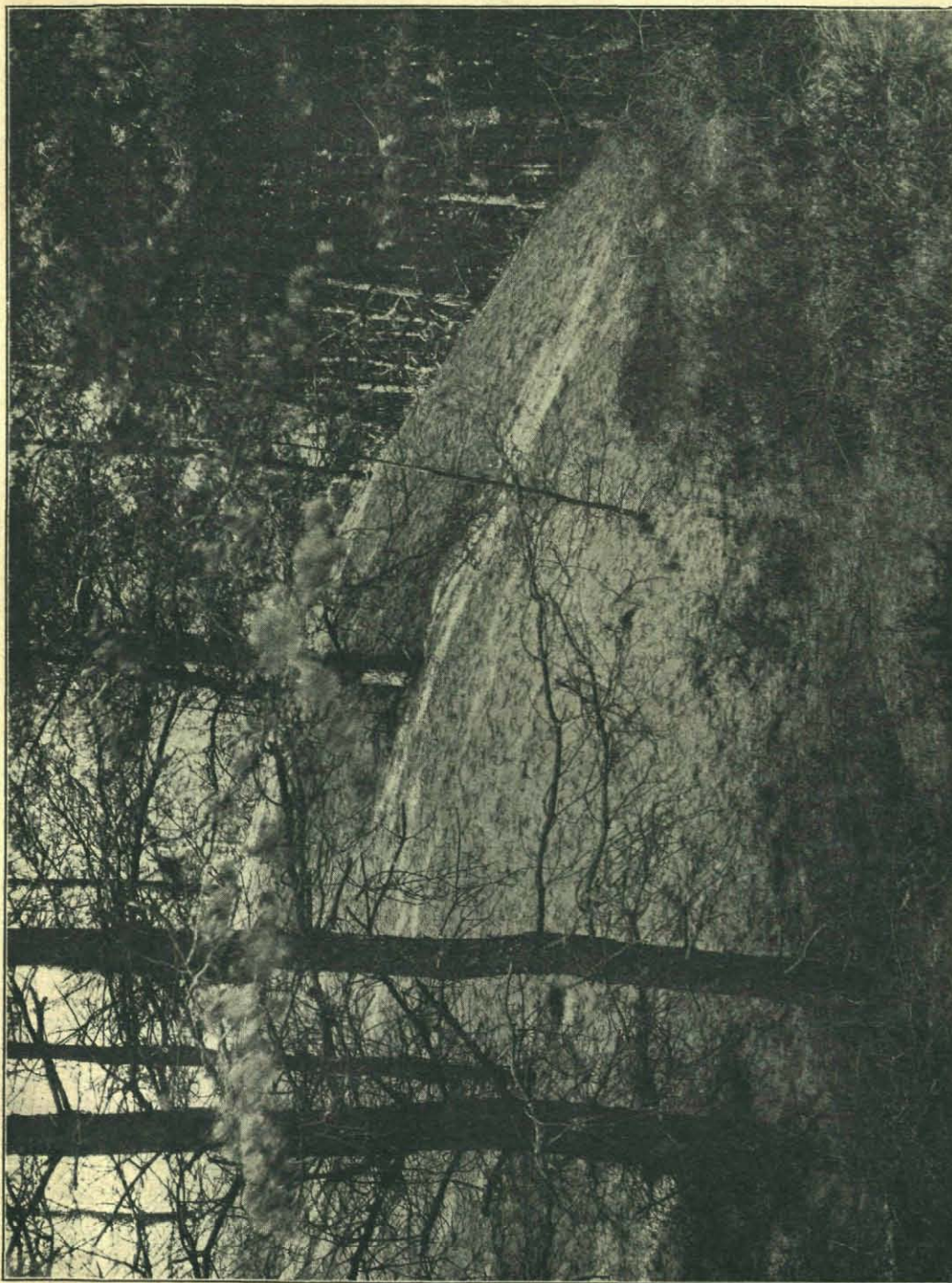
arbeidsveld gevonden en de verdere vastlegging van de zanden is nu een doodeenvoudige kwestie van tijd en geld.

't Is een onderneming, die niet dadelijk voordeel oplevert en dan ook eigenlijk begonnen is, om nadeel af te wenden. Jaren en jaren achtereen zal er nog geld „bij moeten” en het zal zeker menig voorzichtig belastingbetaler verheugen, als hij verneemt, dat het ook niet noodig is om al het zand vast te leggen en dat het Staatsboschbeheer, maatregelen overweegt, om een waardig gedeelte ervan als natuurmonument te bewaren. We mogen er wel op rekenen, dat we treffende landschappen als dat op Plaat I nog lang in werkelijkheid zullen mogen bewonderen.

In 't eerst lijkt het vreemd en ongewenscht en zelfs onmogelijk om een zandverstuiving te behouden, een landschap, waarvan veranderlijkheid juist het hoofdkenmerk uitmaakt. En zal het geen gevaar opleveren voor de omgeving? Neen. De heer Hesselink vertelt ons, dat de natuurlijke zandverstuivingen van de Veluwe gebonden zijn aan een bepaalde strook en dat zij zelfs binnen dat gebied zich met groote gematigdheid gedragen. Als Bijlage IV vinden wij in het Kootwijker Boek een Statistiek van de stuifzanden van de Veluwe en daaruit lezen we, dat gedurende een eeuw de oppervlakte van het Harskamper zand altijd door maar weinig verschild heeft van duizend hektaren. Het Otterloosche zand en het Kootwijker zand blijven voortdurend om en bij de 1500 H.A. Het Deelensche zand springt van 330 H.A. in 1840 op 590 H.A. in 1843 en beslaat in 1895 een oppervlakte van 435 H.A. Intusschen mogen wij aan deze statistieken helaas niet al te groote waarde hechten; ik voor mij geloof geen oogenblik, dat het Deelerzand in drie jaar tijd 260 H.A. grooter zou zijn geworden.

Maar wij weten er genoeg van, om te blijven gelooven aan de mogelijkheid van bestendiging van zandverstuivingen en spreken hier nogmaals den wensch uit, die ook al vroeger in dit Tijdschrift tot uiting kwam, dat er nog eens in het hartje van de Veluwe een groot natuurmonument tot stand komt van heide, zandverstuiving, broekheide en plas. De kern van dit natuurmonument bestaat reeds, dat is de beroemde plas Gerrits Flesch in het Kootwijker zand zelve, als ik mij niet vergis, een van de oudste Staatsnatuurmonumentjes. Zonder veel inspanning kan de Staat hier een natuurmonument stichten met een oppervlakte, die waardig past bij de begrippen heide en zandverstuiving, dat is zoo iets van vijftienhonderd of tweeduizend hektaren.

In zoo'n bestendige zandverstuiving kunnen wij ons er dan ook toe zetten, om nog eens de avonturen na te gaan van al de merkwaardige planten, die Prof. Valckenier Suringar behandelt in de derde afdeeling van het boek. Het zijn vooral de grassen van de stuifzanden, het kleine buntgras (*Corynephorus canescens*), het Struisgras (*Agrostes canina*), het Schapezwenkgras (*Festuca ovina*), het Roode Zwenkgras (*Festuca rubra*) en de hier ingevoerde Helm (*Ammophila arenaria*). Al hun inrichtingen worden uitvoerig besproken en toegelicht door fraaie teekeningen en foto's. Ook andere planten krijgen een beurt. Valckenier Suringar besluit zijn opstel met de volgende woorden:

Plaat XVI. Het bosch slaat het stuifzand neer tot een wal.

„En onopgelost zijn nog vele andere vragen, welke men over de vegetatie der stuifzanden zou willen stellen. Het hier gegevene is slechts het aanvangsmateriaal voor een nauwkeurig onderzoek door iemand, die langen tijd ter plaatse kan vertoeven.

Vol raadselen is de natuur, zelfs op zulk een eenvoudig terrein, waar zij zich sinds menschenheugenis onomwonden aan ons ten toon spreidt. En ieder opgelost raadsel brengt weder nieuwe raadselen voort, zonder dat wij daardoor ontmoedigd worden.

Het is, alsof de natuur ons door haar raadselen onweerstaanbaar voortdrijft, om steeds meer ons verstand aan hen te scherpen, opdat dit werktuig van den geest ten slotte zoo volmaakt zal worden, dat wij er de geheele schepping en ons innerlijk wezen mede zullen kunnen tot ons bewustzijn brengen”.

Ge ziet, we staan met onze kennis van de zandverstuivingen en hun bewoners nog maar pas aan het begin. Wij mogen ons echter gelukkig prijzen, dat deze uitgave van het Staatsboschbeheer zoo'n monumentalen grondslag vormt voor verdere studie en op zoo voorbeeldige wijze de aandacht vestigt op een landschap, dat door vele middelsoort-menschen tot nu toe beschouwd werd met angst en afschuw.

De zandverstuivingen zijn in ons land niet beperkt tot de Veluwe. Ze komen, en ook in andere typen, nog voor op menige plaats in Oostelijk Nederland. De stuifzanden van Appelscha zijn welbekend. De Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten bezit een zeer schilderachtig en leerzaam stuifzand in het hartje van Drente: het Balingen en Mantinger zand. In Overijssel vinden we zanden langs Dinkel en Vecht, in Utrecht het mishandelde Soesterzand, in Brabant o.a. de uitgestrekte stuifzanden van Loon op Zand en Drunen. Het is te hopen, dat wij van elk der belangrijkste typen uitgestrekte landschappen kunnen behouden om eens behoorlijk te kunnen waarnemen, wat er eigenlijk in den loop der tijden gebeurt met bodem, plant en dier. Daardoor komen wij dan ook meteen tot beter begrip van de oude, de voormalige zandverstuivingen, die thans bedekt zijn met eeuwenoud bosch of heide, met blinkende vennen er tusschen. Onwillekeurig denken we hierbij aan het nog altijd niet volledig opgeloste vraagstuk van het ontstaan en bestaan van de vennen en heuvelen van Oisterwijk en de Campinasche heide, ook wel in hoofdzaak stuifzandlandschappen.

JAC. P. THJSSE.

DE FRIEZENBERG.

EEN dorpje in Twente, aan de Regge, is mijn geboorteplaats. Ik breng er geregeld mijn vakantie door. Een heerlijk land is Twente, vol afwisseling! Heuvelachtige esschen met steeds golvend koren grenzen aan somber-bruine of paarse heidevelden met ernstig-groene dennenbosschen; langs de riviertjes boomrijke groengronden.